

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДО УМОВ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Наталія САГІНА
Керівник: канд. пед. наук,
доцент Олена АНІСІМОВА
Рецензентка: директорка
Херсонського закладу
дошкільної освіти № 10
Херсонської міської ради
Романович Оксана Михайлівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Проблема адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти в психолого-педагогічній літературі.....	7
1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей, які вступають до закладу дошкільної освіти	7
1.2. Особливості педагогічного підходу до дітей в дошкільному закладі та родині в період адаптації.....	11
1.3. Можливості використання казкотерапії в освітньому процесі закладу дошкільної освіти	19
РОЗДІЛ 2. Психолого-педагогічні умови використання казкотерапії в адаптаційному для дошкільника періоді.....	23
2.1. Аналіз адаптованості дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.....	23
2.2. Огляд засобів оптимізації адаптаційного періоду дитини дошкільного віку в закладі дошкільної освіти	29
2.3. Аналіз результатів формувального етапу експерименту.....	36
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	47
Додаток А. Анкета для батьків «Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий садок?».....	47
Додаток Б. Методика діагностики емоційного стану дитини.....	49
Додаток В. Правила допомоги дитині у період адаптації до умов закладу дошкільної освіти.....	51
Додаток Г. Методичні вказівки щодо розповідання казки дітям дошкільного віку.....	56
Додаток Д. Кодекс академічної доброчесності.....	57

ВСТУП

Дошкільна освіта є першою та обов'язковою ланкою системи неперервної освіти.

У період дошкільного дитинства закладаються основи становлення особистості. Набуття ключових життєвих компетентностей та активне засвоєння соціального досвіду є основним завданням закладів дошкільної освіти.

У Базовому компоненті дошкільної освіти окреслено концептуальні положення діяльності дошкільного закладу. Він повинен стати «інститутом соціалізації». Йдеться про забезпечення фізичної, психологічної й соціальної компетентності дитини дошкільного віку. У неї повинно сформуватися ціннісне ставлення до оточуючого світу.

Звикання до умов закладу дошкільної освіти не відбувається завжди легко. У цей період часто спостерігаються негативні зміни емоційних станів, хвороби дітей, втрата сформованих навичок.

І науковці і педагоги-практики визначають адаптацію одним із видів взаємодії суспільства та його членів.

У працях Амонашвілі Ш., Виготського Л., Леонтьєва О., Ельконіна Д. та інших розкриваються окремі питання адаптації та соціального розвитку дитини.

Науковці Березін Ф., Булах І., Мороз О., Петровський А. та ін. досліджували різні аспекти адаптації дитини до умов дошкільного закладу. Перебіг процесу адаптації, причини складнощів зазначеного етапу в житті дитини вивчали Аксарина Н., Белкіна Л., Ватутіна Н., Ронжина А. та ін. В працях Венгера Л., Холмовської В., Пашукової С. та інших розглядається зміна соціального середовища, пов'язана із вступом дитини до дитячого закладу. Суттєво змінюються умови її життя. З'являються нова обстановка, нові правила життя та комунікація із незнайомими дітьми та дорослими. До кола спілкування із членами

родини додаються незнайомі раніше діти та педагоги закладу дошкільної освіти, з якими треба співіснувати протягом дня. Відбувається поступове формування нового стереотипу поведінки. Емоційний стан дитини, яка почала відвідувати дошкільний заклад, суттєво впливає на стан її здоров'я та на психологічний мікроклімат всього дитячого колективу.

Адаптація – період звикання дитини до дитячого садка, пов'язаний із її пристосуванням до нових умов життєдіяльності.

Вищевикреслена проблема потребує педагогічного та психологічного супроводу адаптаційного періоду.

Серед чинників, що впливають на перебіг періоду адаптації, визначено недостатню обізнаність батьків щодо цього важливого періоду життя дитини, недостатні знання та практичний досвід педагогів закладів дошкільної освіти.

Одним із дієвих засобів індивідуальної допомоги дитині у період адаптації до дошкільного закладу є казкотерапія. Вона характеризується певними способами соціалізації людини.

Актуальність і практична значущість зумовила вибір теми магістерського дослідження «Оптимізація процесу адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти засобами казкотерапії».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового потенціалу дошкільної та початкової освіти у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження. Виявити та обґрунтувати психолого педагогічні умови використання казкотерапії в адаптаційному для дошкільника періоді та перевірити їх ефективність.

Відповідно до поставленої мети дослідження було окреслено такі

завдання:

1. Схарактеризувати особливості педагогічного підходу в дошкільному закладі та родині до дітей в період адаптації.
2. Розкрити можливості використання казкотерапії в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.
3. Здійснити аналіз адаптованості дітей середнього дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.
4. Розробити засоби впливу казкотерапії на оптимізацію процесу адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти та перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – освітній процес закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови використання казкотерапії в адаптаційному для дошкільника періоді.

Гіпотеза дослідження. Процес адаптації до умов закладу дошкільної освіти може бути успішним за дотримання таких організаційно-педагогічних умов: забезпечення особистісно орієнтованого підходу педагогів до дітей в адаптаційний період; підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності вихователів закладу дошкільної освіти; органічне використання казкотерапії в освітньому процесі дошкільного закладу.

З метою реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності їх результатів під час роботи використано такі теоретичні та емпіричні методи: теоретичні – вивчення нормативних документів і наукових розробок з актуальних проблем дошкільної освіти, критичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, аналіз науково методичного забезпечення дошкільної освіти; емпіричні – спостереження за освітнім процесом закладу дошкільної освіти, аналіз його результатів; педагогічний експеримент; кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Наукова новизна дослідження: виявлено психолого-педагогічні

умови використання казкотерапії в адаптаційному для дошкільника періоді та розроблено форми роботи щодо позитивного впливу на адаптованість дитини до умов закладу дошкільної освіти.

Практична значущість дослідження визначається тим, що розроблено рекомендації для педагогів та батьків щодо подолання труднощів адаптації дитини до закладу дошкільної освіти.

Результати дослідження можуть бути використані в підготовці фахівців з дошкільної освіти в процесі викладання курсу «Дошкільна педагогіка», «Терія і методика співпраці ЗДО з родинами», «Психологія дитячої творчості» та в післядипломній освіті педагогів дошкільного фаху.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету та в статті «Можливості використання казкотерапії в освітньому процесі закладу дошкільної освіти», що вийшла з друку 2022-2023 навчального року в збірці студентських наукових праць ХДУ «Магістерські студії».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Проблема адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти в психолого-педагогічній літературі

1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей, які вступають до закладу дошкільної освіти

Кожен період дошкільного дитинства має свої вікові психолого педагогічні особливості. Усім зацікавленим (педагогам ЗДО, батькам та представникам родин) у повноцінному розвитку дитини необхідно враховувати ці характеристики.

Чинним законодавством забезпечено можливість більшості сімей самостійно виховувати дитину до трьох років. Тому батьки повинні бути обізнаними з особливостями психічного розвитку дитини дошкільного віку [1].

Вищезазначену інформацію необхідно врахувати в процесі цілеспрямованої підготовки малюка до вступу в дитячий садок.

Одним із завдань психологічної служби закладу дошкільної освіти має стати робота з батьками не лише тих дітей, які вже відвідують садок, а й тих, які виховуються в сім'ї. Батькам варто бути обізнаними із віковими особливостями дітей, з їх психологічною готовністю до вступу до дитячого закладу.

Початок відвідування дитиною закладу дошкільної освіти пов'язаний із суттєвими змінами соціального середовища та здійснює вплив на її фізичний та психічний стан. Виникають нові умови та нові вимоги до дитини. Відбувається біологічна адаптація. Йдеться про трансформацію органів та систем на основі вроджених механізмів, що впливають на пристосування до нових умов життя.

Соціальна адаптація пов'язана із готовністю змінити тактику поведінки, враховуючи нове соціальне оточення дитини. Біологічна і соціальна адаптація взаємопов'язані та перебувають у взаємозалежності.

«За даними досліджень 6 % дошкільників взагалі не готові до відвідування дошкільного закладу, 75, 8 % характеризуються як «умовно готові». І лише 18, 2% дітей вважаються готовими до цього важливого процесу» [31, с. 143].

У своїй більшості діти розпочинають відвідувати дошкільний заклад у 2 – 3 роки.

Саме цей вік вважається надзвичайно важливим в аспекті становлення особистості. Стрімкий розвиток дитини у перші три роки пов'язаний із пізнанням оточуючого світу, із встановленням зв'язків з ним за допомогою розвитку мовлення.

«Ранній вік є одним із важливих етапів життя та розвитку людини. Як і кожний наступний віковий етап, він посідає своє унікальне місце у загальній історії психічного розвитку особистості» [34, с. 6].

На третьому році життя зростають фізичні можливості малюка, розширюються потреби, змінюються види і форми діяльності, розвивається вольова сфера, елементи свідомості та самосвідомості, ускладнюється взаємодія з оточенням. Відбуваються складні зміни у спілкуванні дитини з дорослими та однолітками. У дитини зберігається висока чутливість до емоційного контактування за умови спільних із дорослим предметних або ігрових дій. Дитині вже недостатньо однієї доброзичливої уваги. Їй необхідно, щоб дорослий брав участь у її діях. В тісній практичній взаємодії, наслідуючи дорослого, діти засвоюють предметні дії, досягаючи певного розвитку навичок предметної діяльності.

Третій рік життя характеризується суперечностями між прагненням дитини до самостійності, що швидко зростає, бажанням брати участь у діяльності дорослих та її реальними можливостями. Ця суперечність вирішується в рольовій грі, що з'являється на цьому етапі.

Досягнення дитини є вирішальними для подальшого індивідуального становлення особистості.

Саме в цей час формується потреба дитини у спілкуванні з однолітками. Виникає специфічне новоутворення. Якщо раніше одноліток сприймався як об'єкт навколишнього світу, то зараз дитина починає ставитися до нього як до рівного собі суб'єкта.

Третій рік – переломний етап у житті дитини. У цей період відбуваються якісні зміни в її психіці, які забезпечують поступове перетворення дитини на активну та діяльну особистість.

Новоутворення кризи трьох років сконцентровані навколо «Я» дитини. Їх сутність полягає у психологічному відокремленні «Я» дитини від оточуючих її дорослих, що супроводжується певними специфічними проявами – впертістю, негативізмом, протестом проти близьких дорослих. Період кризи трьох років характеризуються нестійкістю емоційного стану. Малюки часто плачуть із незначних причин, довго не можуть заспокоїтись. Мають місце непослідовні дії, некеровані веселощі [22, с. 70].

Аналіз цих явищ дає змогу з'ясувати причину, що полягає у невдоволеності взаєминами з дорослими, прагненнім знайти маленькій людині власну життєву позицію. Виявляється певний комплекс поведінки. Діти прагнуть самостійно досягнути позитивного результату своєї діяльності. У разі невдачі часто звертаються по допомогу до дорослого. Саме йому діти демонструють свої успіхи, які без схвалення значною мірою втрачають свою цінність.

Розвиток нового ставлення до себе виникає внаслідок формування самооцінки дитини під впливом оцінки дорослим її досягнень. Тому кожний результат діяльності дітей стає для них ствердженням власного «Я».

До кінця третього року сфера досягнень дитини зливається із сферою ставлення до себе, що сприяє поступовому звільненню ставлення малюка до себе від думки дорослих.

Це служить основою виникнення у дітей почуття самоповаги, що стає джерелом розвитку дитячої самосвідомості. Виявляються передумови для переходу до нового типу спілкування – особистісного. Це знаходить прояв у виникненні в дітей інтересу до особливостей дорослого, потреби зрозуміти його внутрішній світ [21, с.25].

У дитини третього року життя відбуваються суттєві зміни також і у ставленні до однолітків. З'являються вчинки, спільні для поведінки однолітка та дорослого, які відрізняються надзвичайно яскравим емоційним забарвленням (усміхаються до іншої дитини, підбігають, підстрибують, наслідують дії іншої дитини).

Найбільше розвиває «Я» дитини спілкування з дорослим. Дуже важливо, щоб увага дітей зосереджувалася не лише на оцінюванні результату діяльності, а й на тому, хто саме це зробив.

На четвертому році життя у дитини посилюється потреба у спілкуванні із іншими дітьми. Підвищується здатність до самостійних дій, удосконалюються вміння самообслуговування, розширюється спектр різноманітних ігор та рухів.

П'ятий рік життя – період активного знайомства дитини із оточуючим світом. У цьому віці починають формуватися основні моральні поняття, уявлення про поведінку з різними людьми. Саме у середньому дошкільному віці «важливо виховувати в дошкільників соціальність як інтегративну характеристику, яка фіксує відкритість дитини соціальному довкіллю та її спрямованість на гармонійні, конструктивні взаємини з оточуючими людьми» [9, с.11].

Дошкільники п'яти років починають усвідомлювати своє місце та роль у групі однолітків. Спостерігається відношення до інших у вибірковості. З'являються ознаки лідерства. Важливою особливістю

цього віку є чутливість до мовлення, рухів, емоційного стану дорослих. З одного боку, це вимагає тактовного ставлення до малюка, з іншого – урахування того, що «сама ця особливість зумовлює наслідування дітьми поведінки, дій дорослого, його ставлення до довкілля» [29, с.60].

Діти старшого дошкільного віку досягають розвитку комунікативних умінь, помітний прогрес відбувається у розвитку взаємин із однолітками та дорослими. Вольова регуляція – найбільше психічне досягнення цього віку. Провідним новоутворенням діяльності, пов'язаної з комунікацією, є здатність до рефлексії. Має місце увага до думок, почуттів, поглядів інших людей. Дитина готова до оцінювання власних дій з позиції партнера по спілкуванню [39].

Старший дошкільний вік характеризується ситуаційно-особистісним спілкуванням з дорослими людьми та певними проявами довільності всіх психічних процесів. Також має місце прояв творчої активності в урізних видах діяльності.

Отже, знання вікових особливостей і можливостей дітей раннього та дошкільного віку, їх урахування як в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, так і в сім'ї, є запорукою правильного психічного розвитку дітей та їхньої підготовки до нових умов життя.

1.2. Особливості педагогічного підходу до дітей в дошкільному закладі та родині в період адаптації

«Адаптація – період звикання дитини до дитячого садка, пов'язаний із її пристосуванням до нових умов життєдіяльності» [5].

З метою оптимізації процесу адаптації дитини до нових умов необхідно дотримуватися спільних вимог в закладі дошкільної освіти та в родині дитини. Батьки ознайомлюються із умовами життя дітей в групі. Було б доречним, щоб педагог також отримав можливість ознайомитися з умовами виховання дитини вдома. Це забезпечить

детальне вивчення звичок дитини, тактики поведінки у різних життєвих ситуаціях, індивідуальних особливостей тощо. Вимоги і тактика поведінки з боку вихователів закладів дошкільної освіти та членів родини повинні максимально співпадати [26].

Найбільш оптимальним часом для того, що розпочинати відвідування дитячого садка дитиною, вважають весну або літо. В цей час в дошкільному закладі планується освітній процес, оформлюється розвивальне середовище приміщень та території, групи поповнюються новими іграшками та посібниками.

Знайомство педагогів з майбутнім вихованцем має передувати офіційному початку відвідування дошкільного закладу «ною» дитиною. Бажано, щоб з самого початку адаптаційного періоду були визначені можливі труднощі. Попередня робота з родинами у формі консультацій та рекомендацій буде ефективною у разі їх надання ще до того, як дитина почне систематично відвідувати дитячий садок [7, с.60].

Готуючись до активної взаємодії із колективом дитячого садочку, малюк повинен навчитися спілкуватися з іншими дітьми. Цей процес розпочинається під час ознайомлювальних візитів до свого майбутнього закладу або до інших сімей, в яких також ростуть малюки. Перші відвідування дошкільного закладу «новачками» організуються під час денної прогулянки дітей та під час стережень за подіями у садку.

Так поступово дитина почне звикати до малознайомих людей, відчувати себе спокійно та радісно серед них, навчиться отримувати перші враження про життя у дитячому садку [18, с.23].

Дитині розповідають, що таке дитячий садок, для чого туди ходять діти, чим вони там займаються. Ці розмови повинні проводитися у позитивному форматі, в умовах, коли дитина перебуває у доброму настрої та налаштована на бажання відвідувати дошкільний заклад.

Велике значення батькам треба приділяти формуванню у дитини навичок самообслуговування, дотриманню спільного із дитячим садочком режиму дня.

Існує вже перевірена часом практика роботи для оптимізації процесу адаптації:

1. Для батьків: проведення заходів просвітницького характеру, консультації про причини складної адаптації до середовища дошкільного закладу.

2. Для дітей-новачків: психологічна допомога фахівців, залучення до окремих заходів (ігри, заняття, екскурсії, «Хвилинки доброти», індивідуальні доручення тощо).

3. Для педагогів: проведення різноманітних заходів методичного спрямування для підвищення психолого-педагогічної компетентності (семінари, «круглі столи», тренінги, консультації тощо) [28, с.30].

Також ефективними можуть стати такі засоби.

Проведення індивідуальних бесід і консультацій з батьками дітей, що виявили складну адаптацію. Бесіди і консультації необхідно спрямовувати на пошук спільних способів розв'язання зазначеної проблеми.

Розроблення рекомендацій для кожної конкретної дитини і та визначення спільно з батьками конкретного терміну їх реалізації.

Ураховування певного стилю сімейного виховання дитини та умов проживання в родині.

Забезпечення індивідуального підходу з урахуванням інтересів, нахилів, особливостей психічного стану дитини.

Організація індивідуальної та групової роботи педагога (психолога) з дітьми, які мають проблеми у спілкуванні.

Залучення дітей до емоційно насичених ігор та занять для зменшення внутрішньої напруги дітей [10, с. 9].

Правила допомоги дитині у період адаптації до умов закладу дошкільної освіти наведено у Додатку В.

Для діагностування стану перебігу адаптативного періоду педагога керуються в роботі певними ступенями адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти: легкий, середній та тяжкий.

Основним показниками ступеня адаптації дитини до нових умов: строки нормалізації поведінки, частота й тривалість захворювань, прояви невротичних реакцій.

Легкий ступінь має такі характеристики.

Дитина починає спокійно або навіть радісно ставитися до дитячого колективу та проявляє зацікавленість до навколишнього середовища. Переважає бадьорий настрій, хоча і може бути незначний ранковий плач. Якщо буває погіршений апетит, то через тиждень він досягає звичайного рівня. Відновлення сну настає через 10-15 днів. До інших дітей відношення у цілому позитивне. Малюк адекватно реагує на звернення дорослих, демонструє активне мовлення. Поведінка нормалізується протягом місяця. Захисні сили організму у разі незначного зниження, відновлюються до кінця третього тижня.

Якщо дитина хворіє, то не частіше як раз на місяць. Захворювання триває не довше десяти днів, протікає без ускладнень. Відсутні невротичні реакції [19, с.21].

Середній ступінь характеризується такими показниками.

Мають місце окремі порушення в поведінці. Через 2-40 днів нормалізується сон та поновлюється апетит, проте активність знижена.

Дитина-новачок стає занадто чутливою і плаксивою. Не виявляє цікавості до нового оточення, набуті раніше побутові навички не використовує. Ці ознаки тривають 5-6 тижнів.

Тривалість хвороби в адаптаційний період – до двох разів на місяць. Можуть з'явитися ознаки невротичних реакцій: спілкування лише за певних умов та вибірковість у ставленні до дорослих

та однолітків. В самопочутті дитини спостерігаються тимчасові порушення травлення, «палаючі» щоки або блідість обличчя тощо.

Ознаки важкого ступеня адаптації.

Дитина тривало і важко хворіє. Іноді одне захворювання змінюється іншим. Захисні сили організму ослаблені. Поведінка дитини межує з невротичним станом. Сон поверхневий, можливі скрикування, плач та різке пробудження.

Апетит погіршується або взагалі може бути стійка відмова від їжі.

За важкої адаптації дитина ставиться до своїх однолітків відчужено або навіть агресивно. На запрошення взяти участь у будь-якій справі реакція відсутня [6, с.52].

З перших днів перебування дитини в дошкільному закладі батьки та педагоги повинні дотримуватися психологічно доцільної тактики поведінки. Також їм треба докладати зусилля для того, щоб дитина не відчувала негативних емоцій, страхів тощо.

Довіра до вихователя повинна сформуватися і з боку батьків, і з боку дітей. Це вимагає встановлення позитивного контакту між усіма учасниками освітнього процесу.

Емоційний фон подальшої поведінки малюка залежить від емоційного стану близьких дорослих в момент розлучення з дитиною. Також мають значення форми та зміст спілкування батьків з педагогами. Саме це визначить характер перебігу всього періоду адаптації [24].

Матерям не варто висловлювати перед дітьми думку про те, що вони вимушені дітей «віддавати» до дошкільного закладу. Треба, навпаки, говорити дитині, що прийшов час бути дорослим, самостійним, що в садочку відбувається багато цікавих справ, корисних для розвитку дій, з'являються нові друзі тощо.

Бажано зосередити увагу на тому, що вихователька – добра, весела, любить дітей. Педагог, в свою чергу, із задоволенням зазначає, що до садочка прийшов чудовий хлопчик чи привітна дівчинка.

Бажано, щоб перша зустріч представників родини та вихователів відбулася на прогулянці: присутність чужої мами на вулиці не травмує інших дітей. Ситуація першої зустрічі проходить на майданчику, а рухливі ігри дітей дають змогу батькам піти з садка непомітно для «малюка-новачка» [20, с.30].

Важливо, щоб вихователь дитячого садочку викликав у малюка бажання виконати нескладне прохання, спонукав до спільних дій з ним (допомогти перенести іграшки, скласти книжки, підкинути м'яч тощо). Буде добре, якщо кожна дія дитини підкріплюється схваленим з боку педагога, бажано емоційно забарвленим. Так у дитини з'являється інтерес до вихователя, поступово формується позитивне ставлення до нього. Це і стане запорукою спокійного емоційного стану після того, як батьки залишили дитину в дитячому садку.

В нових для себе умовах дитина часто лякається не тільки незнайомих дорослих, а й нової обстановки. Саме тому в педагогічній роботі з новачками доцільно застосовувати такий метод, як екскурсія – огляд території дошкільного закладу, доповнюючи його розповіддю вихователя про життя дітей у дитячому садку.

Бажано включити в цей процес ігровий момент: провести екскурсію за участю цікавої іграшки (великої ляльки, ведмедика тощо). Дитина ознайомлюється з усіма приміщеннями: роздягальнею, груповою та гігієнічною кімнатами, спальнею, тематичними локаціями (ігровий центр, дослідницький майданчик, куточок усамітнення тощо). До кінця екскурсії дитина має змогу переконатися в позитиві та доброзичливості обстановки в дитячому садочку.

Бажано, щоб в початковий період адаптації дитина не зазнавала негативного оцінювання вчинків. Особливого індивідуального підходу вимагають діти з високою емоційною чутливістю до тону вихователя. Такий підхід передбачає стримане, виважене, чуйне ставлення педагога до дитини [32].

Зазвичай вихователі зосереджують увагу на негативних проявах поведінки дитини, проте важливо, щоб не залишилися поза увагою ситуації, коли дитина заслуговує на похвалу. Новачка потрібно хвалити навіть за незначні прояви самостійності, доброзичливого ставлення до інших дітей, незначні досягнення в продуктивних видах діяльності. У разі потреби зауваження потрібно висловлювати привітним, спокійним тоном, при цьому виразити впевненість, що надалі дитина буде діяти правильно.

Під час виховної роботи з новачками педагоги нерідко відмічають, що діти не виконують елементарні вимоги та прохання. Проте здебільшого така поведінка пояснюється низьким рівнем розвитку мовлення дитини, а тому неспроможністю відреагувати на звернення педагога. Ситуація загострюється відсутністю у дитини звички виконувати інструкції дорослого [38, с.30].

Ось чому значне місце в роботі з новачками з першого дня перебування в садочку потрібно відвести формуванню мовних навичок, збагаченню словника дітей назвами предметів, побутових ситуацій, дій, спонукати до вимовляння окремих слів та фраз. Таким чином дитина вчиться відповідати на запитання, висловлювати свої прохання та побажання в доступній для неї формі [36, с.4].

Спостереження за дітьми у період адаптації свідчать про те, що їх ігрові уміння не виходять за рівень орієнтовно-дослідницьких маніпуляцій з іграшками. Від дорослої людини повністю залежить те, наскільки тривалою та успішною є дитяча гра. Ігрова діяльність дитини потребує постійної участі дорослого, інакше дії з іграшками стають одноманітними або навіть повністю припиняються. Дитина подумки звертається до своїх рідних, згадує про близьких дорослих. Як наслідок – нова хвиля негативних емоцій. Тому формування елементарних ігрових дій в адаптаційний період доцільно здійснювати поетапно.

Перший етап: дитина самостійно обстежує іграшку. Потім вихователь бере цей предмет, виконує з ним ігрові маніпуляції, промовляє певні коментарі та віддає дитині іграшку, пропонуючи повторити те, що зробив щойно сам. Дії дитини повинні обов'язково підкріплюватися емоційною позитивною оцінкою.

Другий етап: дитина після показу самостійно починає гратися. Дорослому слід підтримувати ігровий інтерес малюка, пропонуючи кілька варіантів реалізації ігрового сценарію, коректно супроводжуючи гру дитини, «привчаючи» до самостійних дій.

На третьому етапі дитина здатна діяти самостійно, без участі дорослого, повністю «занурюючись» в ігрову творчість.

Внаслідок такої педагогічної тактики малюк спонукається до сприйняття педагога не лише як джерела уваги та ласки, а і як партнера по діяльності [29, с.60].

Педагогу ні в якому разі не треба зменшувати обсяг проявів турботливості. Він повинен максимально реалізувати потребу дітей в увазі. Не варто обмежуватися цими діями, адже наслідком може стати гальмування природного процесу переходу дитини від емоційного особистісного спілкування з дорослими до більш складної форми – предметно-ділової.

Під час спільної з вихователем предметної діяльності в період адаптації до дитячого садка дитина не лише відволікається від думок про батьків, а й швидше переходить до «ділових» засобів спілкування. Усе цезначною мірою сприяє збереженню позитивного емоційного стану дитини, полегшує звикання до життя в нових умовах [38, с. 28].

Таким чином, оптимізація процесу адаптації дитини до умов дошкільного закладу можлива за умови організації комплексного супроводу дитини, який забезпечують і педагоги, і батьки. Засобами реалізації оптимальної адаптації дитини є: вивчення психічного розвитку дитини і особливостей її адаптації; вплив на соціальне

середовище з метою створення умов, адекватних особливостям дитини; корекційна й розвивальна робота з дітьми в індивідуальних і групових формах.

1.3. Можливості використання казкотерапії в освітньому процесі закладу дошкільної освіти

Казка як продукт культури людства є об'єктом дослідження фахівців різних галузей науки. Її специфічні якості та характеристики досліджували представники: лінгвістичної науки – Алієва Т., Епоева Л. та ін.; фольклористи – Капіца О., Пропп В. та ін.; психологи – Берн Е., Менегетті А., Фром Е., Юнг К. та ін. [11, с.9].

Микола Реріх називав казку «шифром людської душі». Поетеса Клариса Пінкола Естес так висловилася щодо впливу казки на життя людини: «У казках є засоби, які можуть виправити чи відродити будь-яку втрачену душевну пружину» [13, с. 14].

Казка в різних формах та ситуаціях має присутність у житті будь-якої людини впродовж усього життя, допомагає її успішній соціалізації та ефективному засвоєнню життєвих уроків.

У давні часи за допомогою казки передавали важливі знання про світобудову, закони природи і людські стосунки. З часом ці знання набували метафоричної форми. Яскраві образи казкових історій прокладають найкоротший шлях до душі дитини, людини і «закарбовуються» на підсвідомості.

Найдавніші казки почали активно записувати лише у ХІХ столітті. А раніше, до того часу вони мали усну форму. Більшість тогочасних казок були зорієнтовані та адресовані дорослим. Пізніше народні казки адаптували для дітей і назвали це дитячою літературою.

Казка набагато старша, ніж наука психологія, і за силою свого впливу аж ніяк не поступається їй. Кожна епоха впливає та зміст казок та їх емоційне наповнення. Більшість казок було трансформовано з

приходом християнства. «Добра відьма (від слова «відати») перетворилася на злу відьму, дух став янголом, міфічні лісові істоти перетворилися на злих духів, а окремі деталі просто зникли» [13, с.15].

На жаль, значення казки недооцінюють як батьки, так і педагоги. Несправедливо «віддають перевагу» перегляду мультиплікаційних фільмів. Проте, саме казки «віддзеркалюють загальні закономірності творів народного епосу, допомагають зрозуміти окремі сторони суспільного життя, акумулюють загальнолюдські цінності» [25, с.20].

Беленька Г.В. висловлюється з цього приводу так: «У пошуках методів виховання сучасних дітей педагогіка постійно звертається до народної мудрості, перевіреної та викристалізованої тисячолітнім досвідом. В організації спільної діяльності дорослого з дитиною казка може стати тією сходинкою, з якої розпочинається взаємодія» [2, с.18].

Казка і донині живе в умовах сучасності, хоча існує думка, що вона поступово втрачає актуальність, на зміну їй приходять література. З кінця ХХ століття спостерігається нова функція казки – лікувальна, а новий метод роботи – казкотерапія [35, с.17].

Науковці вважають казкотерапію найдавнішим напрямом практичної психології. Наприкінці ХХ століття цей термін почав активно застосовуватися.

Формуванню казкотерапії в окремий напрям передували три етапи:

- етап створення та передачі текстів казок спонтанно;
- етап осмислення метафоричного матеріалу в науковому форматі;
- етап, коли казка є основним інструментарієм психолого педагогічної роботи.

На третьому етапі педагоги та психологи почали активно використовувати казки. Як наслідок – поява поняття «казкотерапія» та розвиток цього психолого-педагогічного напрямку.

«Взаємодію з дитиною на ціннісному рівні» визначено головною особливістю педагогічної роботи [13, с.16].

Провідні принципи казкотерапії: усвідомлення цінності власного життя; внутрішнє відчуття сили та гармонії; звернення до власних можливостей та резервів; пізнання своїх емоцій та переживань; розуміння закону причини та наслідків.

Казкотерапія наразі вважається певним методом психотерапії. Він працює без обмежень за статтю або за віком і є доволі результативним. У роботі з дітьми можна спостерігати найкращі результати.

Діти раннього віку ефективніше засвоюють інформацію через яскраві образи, у них переважає тип мислення, орієнтований на емоційно-чуттєве сприйняття світу. Казкотерапія сприяє утворенню зв'язків між фантастичними подіями та реальними життєвими подіями. Активне слухання та обговорення терапевтичних казок створюють вплив на гармонійний розвиток дітей, на їх успішну оптимістичну життєву перспективу.

Діти нерідко демонструють капризи, вередування, агресію, прояви страху, тривоги тощо. У такому контексті методика казкотерапії допомагає впоратися з труднощами. Знаходяться немов би «ліки» від упертості, жадібності, сором'язливості, жорстокості та інших недуг. Впливати на такі якості можна грою та казкою. Якщо дитина боїться, наприклад, засинати одна і всюди бачить монстрів можна скільки завгодно пояснювати, що їх не існує. Малюк не сприймає щиро таких пояснень та залишається наодинці зі своїми емоціями, «відчує себе самотнім і беззахисним, адже якщо оточення їх не помічає, вони не зможуть допомогти» [4, с. 5].

Читання дитині казки, в якій вона ідентифікує себе з героєм, з його переживаннями, допомагає самостійно побороти страх. Так навіть формується навичка людини оптимістично долати будь-які труднощі.

Внаслідок нервового напруження в період тяжкої адаптації у дітей можуть з'являтися прояви шкідливих звичок. Якщо їх не усунути, то вони може закріпитися надовго. Є певні причини, чому дитина це робить, тому треба вилучити цю причину із підсвідомості. Необхідно читати малюкові казки, обігрувати сюжети. Казки навчать дитину співчувати, бути доброю, вирішувати будь-які суперечки в мирний спосіб, допоможуть стати впевненою у власних можливостях.

У практичній роботі варто застосовувати казкотерапевтичні прийоми, як у груповій роботі, так і під час індивідуальних занять.

В основі психологічної проблеми часто лежить незакінченість, незавершеність. Людина немов зупиняється перед негативною внутрішньою установкою, повертаючись неодноразово до того самого, доходячи до найстрашнішого. «Це можуть бути залишки психологічної травми, коли індивід знову й знову повертається до її початку, доходить майже до кульмінації – і тут зупиняється, витісняє, прокидається. Дитина вважає, що якщо страшне місце оминати, то настає гарна кінцівка, з'явиться світло, проблему буде вирішено» [4, с. 7].

Отже, використання казкотерапії у роботі з дітьми, зокрема, у період адаптації до закладу дошкільної освіти, допомагає їм подолати тривожність, страхи, агресію. Завдяки казкотерапії можна виправляти такі негативні прояви характеру, як упертість, жадібність, заздрощі. Відповідно, активно розвиваються позитивні морально-етичні норми.

РОЗДІЛ 2.

Психолого-педагогічні умови використання казкотерапії в адаптаційному для дошкільника періоді

2.1. Аналіз адаптованості дітей дошкільного віку до умов ЗДО
Педагогічне діагностування – процес практичної діяльності

педагога, передбаченої його посадовими обов'язками з метою вивчення стану і результатів освітнього процесу в закладі дошкільної освіти [27].

Експеримент передбачає три етапи: констатувальний, формувальний та підсумковий (контрольний).

Дослідницька робота здійснювалася на базі закладу дошкільної освіти № 60 Херсонської міської ради.

Експериментальна група включала 15 дітей середньої групи, які почали відвідувати дошкільний заклад, 2 вихователя цієї групи та представників 15 родин. З цією групою у подальшому буде передбачено роботу за змістом формувального етапу експерименту (із активним використанням казкотерапії).

Контрольна група включала таку ж кількість дітей – 15 осіб, їх родини та 2 вихователя. Цей дитячий колектив працює за вимогами освітньої програми «Дитина» без нововведень [8].

На констатувальному етапі здійснювалася діагностика адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти. Було розроблено комплекс емпіричних методів дослідження на етапі адаптації дитини до освітнього закладу. До опитуванні було залучено представників 30 родин вихованців ЗДО. Батьками запропоновано було відповісти на питання анкети «Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад?» (Додаток А.).

У ході дослідження нами дітей, залучених до педагогічного експерименту, було використано методичку «Визначення рівня адаптації дітей» за Ватутіною Н. [26].

Методичку діагностики емоційного стану дитини наведено у
Додатку Б.

До основних критеріїв адаптованості відносять: емоційний стан дитини (сльози, посмішка, неврівноважений стан, тобто спокій змінюється сльозами, і навпаки); характер діяльності (відсутність дій спостереження, наслідувальні дії, самостійні предметні або ігрові дії); ставлення до оточуючих дорослих і однолітків (негативний, позитивний або взагалі відсутній). У структурі соціально-педагогічної адаптації дитини до закладу дошкільної освіти науковець Захарова Н. виділяє три компоненти: емоційний, мотиваційний соціальний [37].

Розглянемо докладніше кожний із названих компонентів адаптаційного процесу та особливості його протікання у дошкільників.

Ступені адаптації дитини до умов ЗДО та їх показники за мотиваційним компонентом представлено у Таблиці 2.1.1.

Таблиця 2.1.1

Ступені адаптації дитини до умов ЗДО за емоційним компонентом та їх показники

№	Ступінь адаптації	Показники
1.	Легкий	Дитина добре почувається, позитивно налаштована. На зміни в режимі дня та соціальному оточенні реагує спокійно. Показники фізичного розвитку відповідають вимогам віку, що забезпечує стабільність емоційно-почуттєвої сфери. Адаптаційні механізми психіки дитини функціонують на високому рівні.
2	Середній	Дитина почувається добре. В більшості ситуацій переносить зміни в режимі та соціальному оточенні позитивно. У змінених умовах іноді спостерігається нестабільність емоційно-почуттєвої сфери. У цілому діяльність адаптаційних механізмів психіки дитини характеризується як середній рівень.
3.	Тяжкий	Нестабільні показники здоров'я дитини. Зміни в режимі дня та соціальному оточенні в більшості ситуацій переносить погано. Чітко виражена нестабільність емоційно-почуттєвої сфери. Рівень натренованості адаптаційних механізмів психіки дитини низький.

Форми та показники адаптації дитини до умов ЗДО за психологічним компонентом представлено у Таблиці 2.1.2.

Таблиця 2.1.2.

Ступені адаптації дитини до умов ЗДО за психологічним компонентом та їх показники

№	Ступінь адаптації	Показники
1.	Легкий	У різних ситуаціях дитина демонструє відсутність негативних переживань. Страху та тривожності, як поведінкові реакції, майже відсутні. На розлучення з рідними реагує спокійно. Позитивно реагує на нові ситуації та незнайоме оточення.
2	Середній	У дитини майже відсутні негативні переживання та поведінкові реакції. Проте мають місце вияви страху і тривожності у незнайомих ситуаціях або в присутності незнайомих людей. Іноді плаче при розлученні з рідними. Хвилюється, коли опиняється у незнайомих оточеннях.
3.	Тяжкий	На розлучення з мамою реагує плачем та істерикою. Мають місце стійкі негативні переживання і поведінкові реакції. На нові ситуації та незнайоме оточення реагує агресивно. Демонструється нестійкий інтерес навіть до знайомих ігор. Переважно відсутнє бажання взаємодіяти з навіть знайомими дітьми під час ігор.

Форми та показники адаптації дитини до умов ЗДО за соціальним компонентом представлено у Таблиці 2.1.3.

Таблиця 2.1.3.

Ступені адаптації дитини до умов ЗДО за соціальним компонентом та їх показники

№	Ступінь адаптації	Показники
1.	Легкий	Дитина позитивно реагує на спілкування із іншими дітьми та малознайомими дорослими. Вона спокійно ставиться до відвідування садочка, не боїться нового соціального оточення. Навички самообслуговування

Продовження таблиці 2.1.3.		
2	Середній	У дитини переважає позитивне ставлення до подій у дошкільному закладі. Спостерігається стриманість і настороженість до нового соціального оточення. Сформовані комунікативні вміння у стосунках з дорослими й однолітками.
3.	Тяжкий	Дитина не виявляє інтересу до садочка, вихователів, інших дітей, негативно ставиться до відвідування ЗДО. Часто виявляє стриманість, настороженість, демонструє неготовність виконувати нові вимоги. Не виявлено комунікативних вмінь у стосунках з дорослими й однолітками.

Після проведених спостережень за поведінкою дітей, які почали відвідувати заклад дошкільної освіти, аналізу емпіричних досліджень на констатувальному етапі педагогічного експерименту було визначено ступені адаптації дітей середнього дошкільного віку до умов ЗДО.

Результати наведено у таблиці 2.1.4

Таблиця 2.1.4.

Результати емпіричного дослідження ступенів адаптації дітей середнього дошкільного віку (експериментальна група)

Імя дитини	Емоційний компонент	Психологічний компонент	Соціальний компонент	Загальний результат
	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	
1. Ірина Б.	С	С	Л	С
2. Ксенія Ф.	С	С	С	С
3. Дарина М.	С	Л	Л	Л
4. Світлана П.	С	С	Т	С
5. Анастасія Б	С	Л	С	С
6. Юлія Ч.	С	С	Т	С
7. Софія М.	Л	Л	Л	Л

Продовження таблиці 2.1.4.				
8. Стас М.	С	С	Л	С
9. Данило Т.	С	С	С	С
10. Артем Р.	С	Т	С	С
11. Ігор Б.	Т	С	С	С
12. Ігор Л.	С	С	С	С
13. Влад Н.	С	Л	Л	Л
14. Стас В.	Л	Л	Л	Л
15. Олег Т.	Т	Т	С	Т
Всього	Л-2 С-11 Т-2	Л-5 С- 8	Л-6 С- 7	Л-4 С-10 Т-1

Загальний показник: легкий ступінь – 27%, середній – 67%, тяжкий – 6%

Таблиця 2.1.5.

Результати емпіричного дослідження рівнів адаптованості дітей середнього дошкільного віку (контрольна група)

Ім'я дитини	Емоційний компонент	Психологічний компонент	Соціальний компонент	Загальний результат
	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	
1. Валерія Ж.	С	С	С	С
2. Ірина П.	С	С	С	С
3. Катерина Ю.	Л	С	Л	Л
4. Оксана В.	С	Т	Т	Т
5. Жанна В.	С	Л	С	С
6. Віолетта В.	Л	С	Л	Л
7. Анастасія П.	Т	С	С	С
8. Юлія М.	Л	Л	Л	Л
9. Сергій Ц.	Т	С	С	С

Продовження таблиці 2.1.5.				
10. Юрко Т.	С	С	Л	С
11. Микита П.	С	С	С	С
12. Олег Р.	Т	С	С	С
13. Василь Н.	Л	Л	Л	Л
14. Стас Н.	С	Л	С	С
15. Ігор М.	С	Т	Т	Т
Всього	Л-4 С- 8 Т-3	Л-4 С- 9 Т-2	Л-5 С- 8 Т-2	Л-4 С- 9 Т-2

Частотний аналіз розділу показників рівній адаптованості представлений в Таблицях 2.1.6, 2.1.7.

Таблиця 2.1.6.

Частотний аналіз показників ступенів адаптованості до умов ЗДО у дітей середнього дошкільного віку (експериментальна група)

Компоненти	Ступені адаптації					
	легкий		середній		тяжкий	
	К-ть		К-ть		Кількість	
Емоційний	2		11		2	
Психологічний	5		8		2	
Соціальний	6		7		2	
Всього /відсоток	13 /29%		26 /58%		6 /13%	

Таблиця 2.1.7.

Частотний аналіз показників ступенів адаптованості до умов
ЗДО у дітей середнього дошкільного віку
(контрольна група)

Компоненти	Ступені					
	легкий		середній		тяжкий	
	К-ть		К-ть		К-ть	
Емоційний	4		8		3	
Психологічний	4		9		2	
Соціальний	5		8		2	
Всього /відсоток	13 / 29%		25 / 56%		7 / 15%	

Аналіз отриманих результатів показав, що діти експериментальної групи мають такі показники: легкий ступінь - 4 особи (27%), середній – 10 осіб (67%), тяжкий – 1 особа (6%). В контрольній групі: легкий ступінь – 4 особи (27%), середній – 9 осіб (60%), тяжкий – 2 особи (13%). Результати показників експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі експерименту не мають суттєвих розбіжностей.

2.2. Огляд засобів оптимізації адаптаційного періоду дитини дошкільного віку в закладі дошкільної освіти

Адаптація дітей до початку нового життя в дошкільному закладі завжди була й лишається найбільш складним періодом як для дитини, її батьків, так і для педагогів. Емоційний стан дитини суттєво впливає на успіхи й невдачі не тільки найближчого періоду шкільного життя, а й дорослого життя в майбутньому. Емоційна пам'ять фіксує позитивний чи негативний досвід у тих уявленнях, образах та цінностях, що визначають стосунки дитини зі світом. У Додатку В. наведено «Правила допомоги дитині у період адаптації до умов ЗДО».

Для проведення корекційної роботи з дезадаптованими дітьми проводиться аналіз психолого-педагогічної літератури. Це дозволяє

підібрати матеріали і сформулювати рекомендації щодо оптимізації адаптаційного періоду.

Причини дезадаптації не усвідомлюються дітьми, що є результатом дії механізмів психологічного захисту. «Психологічний захист спрацьовує автоматично, обумовлюючи представленість у свідомості дітей значеннєвого матеріалу, який зазнав впливу захисту, і неусвідомлюваність самого захисного процесу» [14, с. 11].

В період корекції важливою ланкою є адекватне реагування на емоції дитини. Йдеться про аналіз діагностичних заходів. Частково воно відбувається під час ігор з ініціативи дитини, малювання, спільного створення історій або казок, виготовлення виробів або невимушеного спілкування на різні теми. У випадках дезадаптації до умов дошкільного закладу мають місце конфліктні стосунки, небажана поведінка, підвищення рівня тривожності [40].

Більшість науковців та педагогів-практиків вважають, що стани дезадаптації вимагають серйозної психологічної корекції.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було застосовано психолого-педагогічні умови успішної адаптації дитини до закладу дошкільної освіти:

1. Створено емоційно сприятливу атмосферу в групі.
2. Досягнуто узгодженості дій батьків і вихователів, наближення підходів до індивідуальних особливостей дитини в сім'ї та дошкільному закладі.
3. Здійснювався контроль з боку керівництва дошкільного закладу і медичних працівників за перебігом адаптаційного процесу, організацією педагогічного процесу, взаємодією дорослих з дитиною.

Для того, щоб адаптація до умов дитячого садка проходила без ускладнень, слід підготувати малюка до того, що скоро в його житті настануть зміни.

Дитина негативно сприймає вказівки, настанови та намагання дорослих схилити її до певної думки. Але через казки з'являється можливість дати дитині добру пораду, допомогти розібратися у ситуаціях, що виникають [3, с.4].

Зупинимося на характеристиці основних прийомів використання казки у роботі з дошкільниками.

Метою аналізу казок є інтерпретація та усвідомлення дитиною того, що передбачається казковим сюжетом.

Дитині пропонують відповісти на запитання відповідно до змісту казки.

Наприклад: «Про що розповідається у казці?», «Кого з героїв казки ти запам'ятав?», «Які його вчинки тобі сподобалися? Які не сподобалися?», «Який вихід із складної ситуації знайшов герой?» тощо.

Дітям пропонується розповісти (переказати) казку. Цей прийом впливає на розвиток пам'яті, уяви, фантазії. Причому особливо цікаво запропонувати переповісти казку від імені когось із персонажів – Колобка, Івасика-Телесика, Попелюшки та ін.

Є казки, зміст яких не подобається дітям. Буває негативна реакція дитини на їх розв'язку або закінчення. В такому випадку пропонується «переписати», змінити те, що хотілося б, відчуваючи себе чарівником чи магом. Причому ідеї малюк висуває, керуючись своїм внутрішнім станом. У свою чергу це допомагає звільнитися від емоційного внутрішнього напруження. Зміна сюжету казки має для малюка психокорекційний сенс [23, с.25].

Продовженням таких дій може бути малювання. Оскільки вільні асоціації дитини виявляються в малюнку.

Складання казок, «казкове фантазування» дає дитині пережити певні емоції, сприяє розвитку уяви. До того ж є діагностичний аспект, тобто повідомляє оточенню про проблеми дитини.

На початковому етапі, в якості прикладу можна скласти казку разом. Але, якщо дитина активно продукує власний варіант казки, краще не втручатися, не підказувати, не виправляти.

Надзвичайно позитивно на психо-емоційний стан дитини впливає казкотерапія в пісочниці. Усі маніпуляції із цим природним матеріалом заспокоюють дитину, розслабляють її, вивільняють негативні емоції [41].

Розроблено ще такий вид казкотерапії, як «казкове калькування». Це відбувається, коли нова версія складається на основі добре відомої.

Дітям вдається за своїм бажанням поєднувати сюжети та героїв різних казок. Цей вид казкотерапії називається фантастичний біном. Оновлена, вигадана казка учить знаходити нові засоби вирішення проблеми та сприяє «руйнуванню стереотипів мислення» [15].

Для з'ясування дитячих інтересів та захоплень проводиться попередня бесіда. Тема розмови повинна бути близькою та зрозумілою дитині. У цей час малюк немов «вживається» в образ певного казкового персонажа, зіставляє його проблеми зі своїми, намагається усвідомити можливість виходу зі складної ситуації.

Використовуючи елементи казкотерапії в період адаптації до умов закладу дошкільної освіти, дітей краще об'єднувати у невеликі групи. В такій ситуації малюк виходить із певної уявної ізоляції. З'являється можливість отримати зворотний зв'язок на свої дії, побачити шляхи вирішення своєї проблеми. Ця форма казкотерапії дуже динамічна, дає змогу використовувати велику кількість ігор, імпровізацій, драматизацій.

Практиками визначено оптимальну кількість дітей, об'єднаних в групи. Їх має бути 10-15 осіб. Спілкування в форматі казкотерапії краще проводити раз на тиждень. В залежності від віку дітей час казкотерапії має тривати для молодшого дошкільного віку – 15

хвилин, середнього дошкільного віку – 20 хвилин, старшого дошкільного віку – 25-30 хвилин.

Під час занять проводяться спостереження за поведінкою дітей, аналізуються їх реакції. Планувати подальшу роботу бажано на основі зроблених висновків.

Відмічено цікавий факт. Одна і та сама казка по-різному впливає на окрему дитину, кожен знаходить у ній щось своє, актуальне для себе, співзвучне з її проблемами.

Умовно процес роботи з групою дітей було розділено на три етапи. На першому етапі дітей об'єднують в групи, ознайомлюють із «правилами» взаємодії. Для комфортного та розслабленого відчуття використовуються музичні етюди, ігри-медитації, вправи-релаксації тощо. Другий етап пов'язаний із допомогою дітям у вирішенні проблемних ситуацій і подоланні небажаних рис характеру. З цією метою застосовуються казки, що впливають на формування відповідальності за власну поведінку, любові та поваги до інших. Також робота спрямовується на подолання негативних рис характеру та поведінкових тактик – невпевненості, агресивності, нерішучості, невміння ефезкивно спілкуватися з однолітками тощо.

На цьому етапі казки можуть допомагати у вирішенні проблем, пов'язаних із адаптацією, та у їх корекції.

Третій етап містить прослуховування казок із позитивним прогнозом на майбутнє. Для дітей замкнених, некомунікативних, які не були підготовлені до спілкування з малознайомими людьми, із заниженою самооцінкою, які страждають страхами і фобіями, проведення групової роботи дає гарні результати. Занурюючись у казковий світ, дитина немов «дивиться» у глибини своєї душі, вчиться оволодівати цим підсвідомим простором. Повернувшись із казкової подорожі до реального світу, вона почувається впевненіше, починає усвідомлювати власну спроможність впоратися із

негативними емоціями та почуттями [17].

Для роботи з дітьми в форматі казкотерапії розроблено певні методичні прийоми. Розпочинати необхідно із «вступу» у казкову атмосферу. Це може бути музика або звуковий фон, віршовані рядки або «чарівні» слова.

Педагог, вихователь, психолог, який здійснює казкотерапію, перевтілюється у певний казковий образ, змінює зовнішній вигляд, додавши яку-небудь «казкову» деталь (Чарівна паличка, Казковий капелюх, Квітка виповнення бажань тощо). Можна змінити місце діяльності, обстановку в приміщенні, приглушивши світло, змінивши кольорову гамму, використавши свічку або якийсь світовий пристрій. Дітям подобається отримувати символічний «пропуск у казку», виконавши відповідне завдання (відгадування загадки, додавання недостаючого елемента до малюнку або схеми, виконання певних рухів (плеснути у долоні, торкнутися дзвіночку, дмухнути на вітрячок).

Методичні рекомендації щодо читання психотерапевтичних казок наведено у Додатку Г.

Особливо ефективно використовувати для відтворення казок пісочниці та воду. Ці природні матеріали є чудовим психопрофілактичним засобом, які здатні стабілізувати емоційний стан людини, «заземляти» негативну енергію, що особливо актуально в роботі з дітьми [32, с. 23].

Казкотерапію треба проводити за декількома напрямками: виховання емпатії та дбайливого ставлення до навколишнього світу; привчання дитини до особистої відповідальності за своє життя та щастя, а не звичувачення інших обставин; усвідомлення власних мрій та уподобань; подолання негативних почуттів (лінощів, жадібності, заздрощів, хвалькуватості тощо). Терапевтичні казки дають змогу дитині побороти власні страхи, тривожність, впливають на засвоєння

загальноприйнятих морально-етичних норм, навчають виявленню власних емоцій [12, с. 7-8].

Дорослим, які використовують казку в якості засобу впливу на психоемоційний стан дитини в період адаптації, необхідно дотримуватися певних правил. Найперші з них стосуються ознайомлення з казкою. Необхідно читати дитині казку стільки разів, скільки вона просить. Специфіка дошкільного дитинства потребує тривалого «проживання» казкового сюжету, багаторазового звернення до змісту казкової історії. Бажано казку розповідати, а не читати. Також не треба детально розяснювати дітям її прихований зміст, пропонувати своє тлумачення подій. Не варто від себе додавати сюжетні лінії з інших казок або реального життя [13, с.14].

Половіна О. у публікації, присвяченій формуванню емоційного досвіду дошкільника, зазначає: «Немає нічого загадковішого, ніж душа дитини. Діти значно мудріші за нас, а нам, дорослим, іноді бракує мудрості позбавитися авторитаризму й категоричності. І саме схильність до повчань заважає порозумітися з дітьми. Напружуймо свою емоційну пам'ять. «Можливо, тоді загадкова дитяча душа стане для нас зрозумілішою, термін «виховання» не буде ототожнюватися зі словом «нотація», а у стосунках з буде дитиною панувати гармонія» [30, с.13].

«Лише любов і терплячість дорослих здатні сформувати в дитини силу, впевненість та емоційну стабільність, з якою вона пізнаватиме життя. За допомогою казки вихователь може не лише задовольнити дитячу цікавість про гідне поведіння, а й навчити шанобливо ставитися до оточення. Важливо так організувати роботу, щоб дитина усвідомила зміст казки, щоб кожне моральне правило стало її власним моральним переконанням» [23, с.31].

На формувальному етапі педагогічного експерименту було використано елементи казкотерапії.

2.3. Аналіз результатів формувального експерименту

Після проведеної протягом трьох місяців роботи із використанням казкотерапії із активним залученням дітей експериментальної групи проведено контрольне обстеження. Результати повторного обстеження наведено у Таблицях 2.3.1. та 2.3.2. Таблиця 2.3.1.

Результати емпіричного дослідження ступенів адаптації до умов ЗДО дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту
(експериментальна група)

Імя дитини	Емоційний компонент	Психологічний компонент	Соціальний компонент	Загальний результат
	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	
1. Ірина Б.	Л	Л	Л	Л
2. Ксенія Ф.	С	Л	Л	Л
3. Дарина М.	С	Л	С	С
4. Світлана П.	С	С	С	С
5. Анастасія Б	Л	Л	С	Л
6. Юлія Ч.	Т	С	Т	Т
7. Софія М.	Л	С	Л	Л
8. Стас М.	Л	Л	Л	Л
9. Данило Т.	С	Т	С	С
10. Артем Р.	С	С	Л	С
11. Ігор Б.	С	Л	С	С
12. Ігор Л.	С	С	С	С
13. Влад Н.	Л	Л	Л	Л
14. Стас В.	Л	Л	Л	Л
15. Олег Т.	С	С	С	С
Всього	Л-6 С-8	Л-8 С-6	Л-7 С-7	Л-7 С-7

Таблиця 2.3.2.

Результати емпіричного дослідження рівнів адаптованості до умов ЗДО дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту (контрольна група)

Ім'я дитини	Емоційний компонент	Психологічний компонент	Соціальний компонент	Загальний результат
	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	Ступінь адаптації	
1. Валерія Ж.	С	С	С	С
2. Ірина П.	С	Л	Л	Л
3. Катерина Ю.	Л	Л	Л	Л
4. Оксана В.	Т	Т	Т	Т
5. Жанна В.	Л	С	С	С
6. Віолетта В.	С	С	С	С
7. Анастасія П.	С	С	С	С
8. Юлія М.	Т	Т	С	Т
9. Сергій Ц.	С	С	С	С
10. Юрко Т.	С	С	Л	С
11. Микита П.	С	С	Л	С
12. Олег Р.	Л	С	С	С
13. Василь Н.	Л	Л	Л	Л
14. Стас Н.	Л	Л	С	Л
15. Ігор М.	С	С	С	С
Всього	Л-5 С-8 Т-2	Л-4 С-9 Т-2	Л-5 С-9 Т-1	Л-4 С-9 Т-2

Частотний аналіз розділу показників ступенів адаптованості на контрольному етапі експерименту представлений в Таблицях 2.3.3, 2.3.4.

Таблиця 2.3.3.

Частотний аналіз показників ступенів адаптованості до умов ЗДО у дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту (експериментальна група)

Компоненти	Ступені адаптації					
	легкий		середній		тяжкий	
	К-ть		К-ть		Кількість	
Емоційний	6		8		1	
Психологічний	8		6		1	
Соціальний	7		7		1	
Всього /відсоток	21 / 47%		21 / 47%		3 / 6 %	

Таблиця 2.3.4.

Частотний аналіз показників ступенів адаптованості до умов ЗДО у дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту (контрольна група)

Компоненти	Ступені					
	легкий		середній		тяжкий	
	К-ть		К-ть		К-ть	
Емоційний	5		8		2	
Психологічний	5		9		2	
Соціальний	4		9		1	
Всього /відсоток	14 / 31%		26 / 58%		4 / 11%	

Порівняльний аналіз показників ступенів адаптованості дітей середнього дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти в експериментальній та контрольній групах на початку та після завершення експерименту відображено у Таблиці 2.3.5.

Таблиця 2.3.5.

Рівні показників ступенів адаптованості до умов ЗДО у дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту

Ступінь	Легкий		Середній		Тяжкий	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Діти	47%	27%	47%	60%	6%	13%

За даними прикінцевого зрізу, кількість дітей з легким ступенем адаптованості до умов ЗДО в ЕГ зросла до 47 %, тоді як у КГ вона становила 27%. Середній ступінь в ЕГ – 47%, у КГ – 60%. Тяжкий ступінь адаптованості в ЕГ виявлено – 6%, у КГ – 13%.

У Таблиці 2.3.6 наведено дані щодо змін у ступенях адаптованості до умов ЗДО в усіх обстежуваних групах.

Таблиця 2.3.6

Показники динаміки ступенів адаптованості до умов ЗДО у дітей середнього дошкільного віку (%)

Ступінь	Легкий				Середній				Тяжкий			
	Етап експеримент		Етап експеримент		Етап експеримент		Етап експеримент		Етап експеримент		Етап експеримент	
	Констат.	Контрол.	Констат.	Контрол.	Констат.	Контрол.	Констат.	Контрол.	Констат.	Контрол.	Констат.	Контрол.
Г	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Діти	27	27	47	27	67	60	47	60	6	13	6	13

Динаміка ступенів адаптованості до умов ЗДО згідно з показниками експериментальної групи.

На контрольному етапі педагогічного експерименту показники легкого ступеня суттєво зросли – з 27% до 47 %; середнього – відповідно зменшилися з 67% до 47 %, важкого ступеня – без змін 6%.

Отже, запропоновані засоби оптимізації адаптаційного періоду дітей середнього дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти, можна вважати результативними.

ВИСНОВКИ

Залучення дитини до соціальних та культурних надбань сприяє розвитку її особистісних якостей та індивідуальних рис. Особливе місце в сучасній дошкільній освіті відведено періоду перебування у закладах дошкільної освіти, зокрема, періоду адаптації до його умов.

Ми зробили спробу проаналізувати можливості використання казкотерапії у площині її здатності позитивно впливати на адаптацію дитини до нових умов життя, до умов закладу дошкільної освіти.

У процесі написання магістерської роботи ми дійшли таких висновків:

1. Оптимізація процесу адаптації дитини до умов дошкільного закладу можлива при організації комплексного супроводу дитини, який забезпечують і педагоги, і батьки. Засобами реалізації оптимальної адаптації дитини є: вивчення психічного розвитку дитини і особливостей її адаптації; вплив на соціальне середовище з метою створення умов, адекватних особливостям дитини; корекційна й розвивальна робота з дітьми в індивідуальних і групових формах.

Критерії успішної адаптації дитини до умов дитячого садка: внутрішній комфорт, або емоційна задоволеність дитини, що проявляється в позитивному настрої та бажанні спілкуватися; зовнішня адекватність поведінки – здатність легко й точно виконувати вимоги та дотримуватися правил поведінки в новому середовищі.

2. Використання казкотерапії у роботі з дітьми, зокрема, у період адаптації до закладу дошкільної освіти, допомагає їм подолати тривожність, страхи, агресію. Завдяки казкотерапії можна виправляти такі негативні прояви характеру, як упертість, жадібність, заздрощі. Відповідно, активно розвиваються позитивні морально-етичні норми.

3. Аналіз отриманих результатів показав, що більшість дітей як експериментальної так і контрольної групи перебувають на середньому ступені адаптованості до умов закладу дошкільної освіти. Наступним за

кількістю осіб визначено тяжкий ступінь адаптованості. Найнижчі показники легкого ступеня адаптації.

4. У перші роки життя дитини казки є неодмінною складовою її світу та чудовим інструментом психотерапії. Педагогам, психологам і батькам варто пам'ятати, що від виявлення проблем дитини і вчасно наданої допомоги залежить її подальший розвиток. В період адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти використання такого виду допомоги є особливо результативним.

Казкотерапію треба проводити за декількома напрямками: виховання емпатії та дбайливого ставлення до навколишнього світу; привчання дитини до особистої відповідальності за своє життя та щастя, а не звичувачення інших обставин; усвідомлення власних мрій та уподобань; подолання негативних почуттів (лінощів, жадібності, заздрощів, хвалькуватість тощо). Терапевтичні казки дають змогу дитині побороти власні страхи, тривожність, впливають на засвоєння загальноприйнятих морально-етичних норм, навчають виявленню власних емоцій.

З вихованцями експериментальної групи було проведено низку заходів, пов'язаних із використанням казкотерапії. Слід засвідчити, що ця робота показала ефективність.

На контрольному етапі педагогічного експерименту показники легкого ступеня суттєво зросли – з 27% до 47 %; середнього – відповідно зменшилися з 67% до 47 %.

Отже, запропоновані засоби оптимізації адаптаційного періоду дітей середнього дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти, можна вважати результативними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponenth-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Беленька Г. Екологічна казка у житті сучасної дитини. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2012. № 2. С. 17-23.
3. Беленька Г. Сучасна дитина у світі казки, або Невже покоління Z не читатиме? Дошкільне виховання, 2018. № 2. С. 2-5.
4. Гедз Г. Казкотерапія. Структура роботи з дітьми. Психолог дошкілля. №3 (104), березень 2018. С.4-7.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2000. 376 с.
6. Гурковська Т. «Дорослий» новачок у дитячому садку. Практичний психолог. Дитячий садок, 2013. № 6. С. 48-56.
7. Гурковська Т. Як підготувати дитину до вступу в дитячий садок. Практичний психолог. Дитячий садок, 2013. № 5. С. 60-63.
8. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина. Мін.осв. і наук., мол. та спорту України. К. : Київ, ун-т ім.. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
9. Дичківська І.М. Соціальний розвиток дитини: діти п'ятого року життя. Київ. Генеза, 2017. 120 с.
10. Дмитришина Н. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. Семінар-тренінг для вихователів і помічників вихователів. Психолог, 2008. № 3. С. 7-11.
11. Докторович М. Соціокультурний потенціал казки. Казка у психокорекції та соціальній терапії. Психолог дошкілля, 2017. № 6 (95). С. 9-18.
12. Єгорушкіна К. Казкотерапія як інструмент психолога та педагога. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2012. № 2. С. 4-9

13. Єгорушкіна К. Творимо терапевтичну казку: крок за кроком. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2012. № 2. С. 14-16.
14. Захарова Н. Ігрові техніки на допомогу адаптації. / Н. Захарова. // Палітра педагога. – 2004. - №4. – С.11-12.
15. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Развивающая сказкотерапия. Спб.: Речь, 2006. 168 с.
16. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів. Дошкільне виховання, 2003. № 9. С. 14-15.
17. Комаровський Є.О. Здоров'я дитини і здоровий глузд її родичів. Х., Клініком, 2007. 605 с.
18. Коргунік І. Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу. Психолог дошкільця, 2009. № 1. С. 23-27.
19. Кот Т. Особливостей адаптації дітей раннього віку до умов ЗДН. Психолог дошкільця, 2013. № 2. С. 19-23.
20. Кузнецова Т. Дитина в колективі ровесників. Психолог дошкільця, 2014. № 1. С. 30-33.
21. Лигоміна Т. Спілкування з дітьми раннього віку в період адаптації. Практичний психолог. Дитячий садок, 2014. № 6. С.24-28
22. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкільця: У 3 ч. Ч. 2 : навч. посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с.
23. Лохвицька Л. Казка вчить, як на світі жити, або вчимо творити добро через казку. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2018. № 3. С. 25-33.
24. Маценко Ж.М., Нижник Г.М. Адаптація дитини в ДНЗ. Київ. «Вид. група «Шкільний світ», 2016. 136 с.
25. Машовець М., Карнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2012. № 7. С. 20-24

26. Молодушкіна І.В. На допомогу практичному психологу ЗДО. Х. Вид. група «Основа», 2020. 208 с.

27. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти. Методичний посібник для педагогів дошкільних закладів. За заг.ред.Т.В. Киричук, О.М. Кулик, Н.М. Шаповал. Тернопіль. Мандрівець, 2016. 272 с.

28. Наумова І. Адаптація дітей до умов дитячого садка. Семінар-тренінг для вихователів і помічників вихователів. Психолог дошкільця, 2012. № 8. С. 28-31.

29. Окрешко О. Адаптація дітей до умов дитячого садка. Психолог дошкільця, 2010. № 9. С. 59-63.

30. Половина О. Формування емоційного досвіду дошкільника засобами казки. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2012. № 2. С. 10-13.

31. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-ге вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

32. Психокорекція дитячих «медичних» страхів. Дошкільне виховання, 2011. №2. С.22-26.

33. Психологічні заняття з дошкільниками / Упоряд. Т.Червонна. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128с.

34. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя: методичний посібник за ред.. Т.І. Поніманської. К. Кидавничий Дім «Слово», 2013. 568 с.

35. Рибцун О. Казка вчить добра і правди. Дошкільне виховання, 2005. №12. С.16-17

36. Сахно О., Гурковська Т. Забезпечення гуманної адаптації малюка до дитячого садка: про що мають пам'ятати дорослі. Практичний психолог. Дитячий садок, 2015. № 5. С. 4-9.

37. Стреж Л. Діагностика адаптації дітей до умов дошкільного закладу. Психолог дошкільця, 2011. № 9. С. 4-9.

38. Фортунатова М. Психологічне забезпечення адаптаційного періоду. Практичний психолог. дитячий садок, 2014. № 9. С. 28-32.

39. Шаповал Т. Що робити, якщо...Проблемне виховання дошкільнят. Київ. «Вид. група «Шкільний світ», 2016. 96 с.

40. Чуб. Н. Довідник для батьків дошкільників. Психологія дитини від А до Я. Навчально-методичний посібник. Х. : Веста, 2007. 160 с.

41. Яценко Т.С. Арт-терапевтичні технології в роботі психолога. К., Марич, 2009. 68 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Анкета для батьків

«Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад?»

П.І.

дитини _____

1. Який настрій переважає у дитини?

а) бадьорий, врівноважений 3

б) дратівливий, нестійкий 2

в) пригнічений 1

2. Як дитина засинає?

а) швидко (до 10 хв.) 3

б) повільно 2

в) спокійно 2

г) не спокійно 1

3. Що Виробите, щоб дитина заснула?

а) додаткові впливи _____

1 (Які?)

б) без додаткових впливів 2

4. Яка тривалість сну дитини?

а) 2 години 2

б) менше години 1

5. Який апетит у Вашої дитини?

а) хороший 3

б) виборчий 2

в) нестійкий 1

г) поганий 1

6. Як ставиться Ваша дитина до горщика?

а) позитивно 2

б) негативно 0

в) не проситься, але буває сухою 1

г) не проситься і ходить мокрою 0

7. Чи є у Вашої дитини негативні звички?

а) смокче соску, смокче палець, розгойдується, інші

_____ (Вказати) 0

б) немає негативних звичок 2

8. Чи цікавиться Ваша дитина іграшками, предметами в новій обстановці?

а) так 3

б) немає 1

в) іноді 0

9. Чи виявляє дитина інтерес до дій дорослих?

а) так 3

- б) немає 1
 в) іноді 2
10. Як грається Ваша дитина?
 а) вмiє грати самостiйно 3
 б) не завжди 2
 в) не грає сам 1
11. Взаємини з дорослими:
 а) легко йде на контакт 3
 б) вибiрково 2
 в) важко 1
12. Взаємовiдносини з дiтьми:
 а) легко йде на контакт 3
 б) вибiрково 2
 в) важко 1
13. Вiдношення до занять (уважний, посидючий, активний)?
 а) так 3
 б) нi 1
 в) не завжди 2
14. Чи є у дитини досвiдрозлуки з близькими?
 а) так 2
 б) немає 1
 в) перенесла розлуку легко 1
 г) важко 0
15. Чи є афективна прихильнiсть до кого-небудь з дорослих?
 а) так 0
 б) немає 1

Прогноз адаптації:

- Дитина готова до вступу в ЗДО – 55-40 балів;
- Умовно готова – 39-24 бали;
- - Не готова – 23-16 балів.

Додаток Б.

Методика діагностики емоційного стану дитини

Лист психолого-педагогічної адаптації дитини до ЗДО

П.І.П. дитини _____

Дата народження _____

Дата вступу до ДНЗ _____

Вік при вступі _____

Група здоров'я _____

Дані антропометрії: зріст _____ вага _____ (під час вступу)

зріст _____ вага _____ (через місяць)

Захворювання до вступу _____

Індивідуальні особливості _____

Звички _____

Перенесені захворювання, кількість пропущених днів _____

Оцінка адаптаційного періоду: _____

Вихователі: _____

Оцінка параметрів адаптації

Параметри		Оцінка /бали/		
		3	2	1
Показники фізичного здоров'я	апетит	хороший	Вибірковий , їсть	Відмова від їжі
	сон	глибокий	Важко засинає	Тривожни й уві сні
	стул	регулярний	Зчастий	запор
	сечовипускання	регулярне	зчастий	рідке

Лист оцінювання емоційного стану з використанням
восьмикольорової гами (за О.Захаровим)

Дата _____

Група _____

Вихователі _____

_№	П.І. дитини	Обраний колір	Емоційний стан

Висновок:

Тест «Рівень психічного напруження дитини» (за О.Захаровим)

№	Запитання	Так	Іноді	Ні
1	Легко засмучується, багато переживає			
2	Часто плаче, довго не може заспокоїтись			
3	Вередує, дратується через дрібниці			
4	Часто ображається, не переносить зауважень			
5	Трапляються випадки агресії			
6	Заїкається			
7	Гризе нігті			
8	Смокче пальці			
9	Поганий апетит			
10	Вживає їжу вибірково			
11	Важко засинає			
12	Спить неспокійно			
13	Неохоче прокидається			
14	Часто кліпає			
15	Неспокійні, імпульсивні рухи			
16	Не вміє зосереджуватись, відволікається			
17	Намагається бути тихим			
18	Боїться темряви			
19	Боїться самотності			
20	Боїться невдач, невпевнена у собі, нерішуча			
21	Відчуває почуття неповноцінності			

Додаток В.

ПРАВИЛА ДОПОМОГИ ДИТИНІ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Перші дні в закладі дошкільної освіти завжди складні для дитини. Вона потрапляє в нове, поки незвичне соціальне середовище й має пристосуватися до його умов. Це активний процес, що часто має негативний результат. Щоб допомогти малюку адаптуватися й вільно почуватися в групі однолітків, дотримуйтеся кількох нескладних правил. Вони допоможуть налагодити спілкування дитини з вами й групою однолітків.

Правило 1. Спокійно реагуйте на прояви нестійкого емоційного стану дитини.

Звісно, малюк сумує за домівкою й батьками, йому бракує емоційного й тактильного контакту з ними. Замінити цей контакт ви не зможете. Дитина цього й не очікує, але їй необхідно, щоб ви зрозуміли її стан і розділили його. Тож не нав'язуйте тактильний контакт: не беріть дитину на руки – буде пручатися, не обнімайте без її згоди — відштовхне, не беріть за руку – висмикне, і за жодних обставин не підштовхуйте в спину – сприйматиме це як примус до небажаної дії.

Замість цього використовуйте словесний прийом «віддзеркалення» стану дитини. Сядьте поряд, тихим і лагідним голосом поговоріть із нею. Дайте їй відчуття, що ви розумієте її стан і вболіваєте за неї.

Скажіть: «Я розумію, що тобі складно. Тобі здається, що ти залишилася сама, але це не так. Я завжди буду поруч, хоч я не мама, але постараюся, щоб тобі було цікаво зі мною. Ми можемо гратися разом. Тут є багато цікавих ігор та книжок. Поглянь, скільки дітей у групі! Колись вони теж уперше прийшли сюди й теж сумували, а зараз - ні. Повір, тобі буде цікаво. Ось моя улюблена іграшка. Нумо познайомимо її з тією, що ти принесла з дому! Можна моїй іграшці торкнутися лапкою твоєї іграшки? А тебе?».

Підберіть для дитини незвичайні іграшки, які неможливо придбати в магазині. Це можуть бути саморобні забавки, що вирізняються з-поміж інших:

- розміром – мишенятко чи ведмежатко завбільшки з мізинчик, зроблені з хутра чи м'якої тканини;
- нестандартною формою – квадратний кіт чи круглий пес;
- звучанням – дзвіночок чи мелодійне брязкальце;
- забарвленням – поросятко з кольоровими вушками та хвостиком.

Неабияк зацікавити дітей здатні й ляльки-рукавички, які можна одягати на руку й використовувати під час театралізованих ігор. Зверніть увагу, що такі іграшки можна виготовити власноруч, узявши за основу звичайні дитячі рукавички.

Придбайте пару дитячих рукавичок або використайте ті, що «засумували» без пари в роздягальні вашої групи. Зверху на рукавичку за допомогою двосторонньої клейкої стрічки прикріпіть метелика, кольорового жучка, жабку, зайчика тощо – і лялька-рукавичка готова.

Іграшка на рукавичці допоможе встановити тактильний контакт з дитиною. Адже подати долоньку яскравому метелику чи якомусь пухнастику, що кумедно ворухить лапками – пальчиками рукавички, – цікавіше, ніж вихователеві.

Використовуйте іграшку на рукавичці разом з іншими іграшками, щоб розігрувати з дітьми нескладні сюжети оповідань і казок, лічилок і мирилок, а також для легкого пальчикового масажу. А ще за допомогою таких іграшок можна весело вивчати з малюками правила, як будувати діалог, поводитися в ситуаціях «Знайомство», «У транспорті», «У гостях» тощо.

Правило 2. Ознайомте дитину з плануванням та обладнанням групової кімнати

Для того щоб дитина швидше освоїлася в новій обстановці, легко запам'ятала, що де розміщено й не почувалася, ніби в музеї, ознайомте дітей із груповим приміщенням за допомогою ігор.

Зверніться до всіх дітей групи: «Запрошую вас у невелику мандрівку. Зараз ми утворимо казковий потяг, на якому об'їдемо всю кімнату. Станьте одне за одним і покладіть руки на плечі того, хто стоїть перед вами. Готові? Рушаймо!».

Станьте на чолі «потяга» й скеровуйте його рух. Новеньку дитину поставте за собою, щоб весь час бути з нею поряд. Рухайтесь, не поспішаючи, щоб діти не відчували дискомфорту. Під час «подорожі» зупиніть «потяг» біля куточка природи, ігрової зони, стола вихователя, дошки з обладнанням для занять, книжкових полиць, у інших місцях групової кімнати. На «зупинках» пропонуйте дітям оглянути кожен куточок і розповісти про нього, назвати речі, що там розміщені. Доброзичливо доповнюйте розповіді дітей цікавою для них інформацією, наприклад: «Це мій великий стіл. Зранку, коли ще нікого з вас немає, я приходжу на роботу, сідаю за цей стіл і чекаю на вас: хто ж перший прийде?»; «Це наші квіти, вони дуже сумують без вас і радіють, коли ви до них підходите, усміхаються». Закінчивши екскурсію, поверніться «потягом» до килимка в ігровому куточку. Запропонуйте всім зручно влаштуватися на ньому й відпочити.

Знову залучіть дітей до гри: «Тепер, коли ми уважно оглянули наше групове приміщення, пограємо в гру. Ви по черзі

заплющуватимете очі, а я ставитиму вам запитання. Ви маєте відповісти на них, не розплющуючи очей. Очі можна розплющити лише після того, як дасте відповідь. За кожен правильну відповідь ви отримаєте фішку. Наприкінці гри ми підрахуємо фішки й дізнаємося, хто з вас найуважніший».

Запитуйте дітей про різні речі. Наприклад: «Що стоїть біля акваріума? Скільки рибок живе в акваріумі? Якого кольору штори на вікні, килим, на якому ми сидимо? Які квіти стоять на підвіконні? Що розміщено на стінах групи? Які іграшки найбільші в ігровому куточку? Що лежить на столі у вихователя? Де розміщено наші творчі роботи з ліплення?». Наприкінці гри, як і обіцяли, визначте найуважнішу дитину в групі.

Правило 3. Залучайте дитину до спільної діяльності, попросіть її допомогти вам

Посильним для новачка буде:

- допомогти розстелити на килимі аркуш ватману, на якому діти колективно малюватимуть чи створюватимуть колаж;
- роздати необхідні для виконання завдань матеріали;
- розставити на поличках іграшки;
- розглянути й обрати книжки для читання.

У процесі того, як дитина виконуватиме ваше доручення, розмовляйте з нею, дякуйте, схвалюйте її дії, поступово залучайте до співпраці інших дітей. Головне – запобігти страху дитини, що ви забудете про неї, залиште саму. Будьте поряд і спілкуйтеся не лише словами, а й очима, мімікою, жестами. Дитина має відчувати – ви надійна людина, яка розуміє її стан, з вами цікаво, вас можна прийняти в коло близьких людей.

Правило 4. Залучіть дитину до цікавої діяльності, що потребує зосередження, і забезпечте ситуацію успіху.

Як свідчить досвід, успіх у одних діях спонукає дитину до нових звершень. Найширше поле для успішної діяльності дитини має художня праця. Зміст її може бути різним. Наприклад, запросіть новачка разом з усіма виготовити:

- серветку-підставку під чашку з кольорового картону;
- «картинку настрою» з картону та тонких кольорових атласних стрічок;
- листівку з найпростіших елементів, створених у різних техніках – квілінг, макраме тощо.

Головне, щоб виріб був нескладний, мав практичне застосування та щоб дитина могла забрати його додому й продемонструвати свої успіхи батькам.

Спочатку дістаньте й розкладіть на столі необхідні матеріали. Вони мають бути яскравими й привабливими. Почніть розглядати їх разом з іншими дітьми, а новачка посадіть біля себе.

Для того щоб виготовити серветку-підставку під чашку, роздайте дітям шаблони – квадрати з цупкого картону розміром 10 × 10 см, - клей, пензлики для клею та різні прикраси, наприклад, дрібно нарізані кольорові нитки чи папір. Запропонуйте дітям занурити пензлик у клей і «намалювати» ним найпростіші фігури чи об'єкти – хвильки, сонечко, коло або декілька кіл різного розміру тощо. Покажіть, як легко можна створити красиву серветку, просто насипавши дрібно нарізані ниточки чи конфетті із кольорового паперу на клейовий малюнок. Зайві елементи потрібно струсити.

Робота над серветкою – хороший привід для розмови з дитиною: «Кому ти хочеш зробити серветку? А хто ще є в тебе вдома? Може, зробимо ще одну?».

Для створення «картинки настрою» знову використайте квадрати з цупкого картону розміром 10 × 10 см. На них діти за бажанням наклеюватимуть кольорові стрічки (ширина - 1 см, довжина – 12-15 см) у будь-якому напрямку і в будь-якій кількості, але так, щоб повністю закрити картонну основу. Коли вони завершать роботу, обріжте краї стрічечок так, щоб вони на 0,5-1,0 см виступали над краєм картону.

«Картинки настрою» приємні на дотик і гарні на вигляд. Використайте їх в оздобленні групового приміщення. За допомогою звичайної канцелярської скріпки зробіть гачечок і підвісьте картинку над шафкою дитини або ж запропонуйте їй забрати виріб додому. З кількох таких прямокутних картинок можна зробити настінне панно, а з круглих – зібрати «букет настрою» дитини впродовж тижня.

Поки діти працюють, зробіть і свою «картинку настрою». Наклеюючи кольорові стрічечки на основу, проговорюйте, чому ви обираєте той чи той колір.

Розкажіть: «Це стрічечка жовтого кольору. Я беру її, бо сьогодні сонячний день, і я цьому радію. Червоний колір такий яскравий і веселий, як діти в нашій групі. Синій — спокійний і уважний. А зелений, наче кличе на прогулянку. Ми були на прогулянці, і від цього в мене хороший настрій».

Якщо пропонуватимете дітям створити листівку в техніці квілінг, заздалегідь підготуйте відповідні заготовки. Завдання дітей полягатиме лише в тому, щоб обрати потрібний колір та форму елементів і наклеїти їх на картон, компонуючи нескладні візерунки, квіти, курчат, метеликів тощо.

Ще один цікавий варіант листівки – листівка у вигляді рибки з хвостиком із шерстяних ниток чи шнурочків. Такий виріб допоможе дітям удосконалити вміння зав'язувати мотузочки.

Візьміть різноколірні м'які нитки й овальну основу з картону – тулуб рибки. З одного боку картонної основи по краю зробіть невеличкі

отвори. Розгляньте з дітьми основу й нитки, визначте, якого вони кольору. Покажіть дітям, як можна зробити рибці гарний хвостик. Для цього в кожен отвір слід просунути ниточку (шнурок, стрічечку) і зав'язати її на вузлик. Що більше ниточок – то гарніший хвостик.

Тож, спілкуючись із новенькою дитиною, урахуйте всі труднощі її адаптації до нових умов. І пам'ятайте — лише завоювавши її довіру, ви зможете допомогти дитині звикнути до дитячого садка й безболісно соціалізуватися в дитячому колективі.

Додаток Г.

Методичні вказівки щодо розповідання казки
дітям дошкільного віку

Ознайомтеся з казкою, перш ніж ви розповідатимете її дитині. Кожна казка містить урок, тому переконайтеся, що це саме той урок, який необхідно засвоїти вашій дитині.

Знайдіть книгу з привабливими ілюстраціями, які зацікавлять вашу дитину. Ще один хороший засіб для ілюстрування казок — ляльковий театр. Він підійде для супроводу казок з невеликою кількістю персонажів, скажімо «Котик і півник» «Колосок».

Озвучуйте головних персонажів різними голосами, низьким голосом говоріть за велетня, а високим – хай розмовляє дитина. Змінюйте тон для озвучування тварин, скажімо використовуйте писк для озвучування мишей.

Додавайте деякі шумові ефекти. Наприклад, замість того щоб лише вимовити що вовк загарчав, скажіть: «Вовк грізно загарчав «грррл р-р...»».

Розповідайте нові казки в особах, наслідуючи низький і грубий голос ведмедя, улесливу інтонацію лисиці чи сумний голос скривдженого зайця. Це допоможе дитині не лише швидко запам'ятати казку, а й яскравіше уявити її героїв.

Придумуйте казки, в яких головною дійовою особою є ваша дитина. Діти люблять слухати історії про себе. Крім того, такі казки – дієвий засіб для корекції або виховання в дитини певних рис характеру.

Пропонуйте дитині розповідати знайомі казки. Спочатку з вашою допомогою а потім самостійно.

Придумайте казку разом з дитиною, а згодом запропонуйте їй зробити це самостійно. Казка містить універсальні «рецепти» розв'язання багатьох проблем. Слухаючи або придумуючи казку, дитина за допомогою дорослого буде вчитися переборювати свої найглибші неусвідомлені труднощі.

Додаток Д.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Сатіна Наталія Сергіївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.09.2021 р.

Сатіна Наталія Сергіївна